

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/19, p. 165-178

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12377>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ **Referees/Hakemler:** Prof. Dr. Davut KILIÇ – Yrd. Doç. Dr. Hasan TAŞKIRAN

This article was checked by iThenticate.

TEBRİZLİ ŞEMSEDDİN VE MEVLÂNÂ*

Mehibe ŞAHBAZ**

ÖZET

Dünya üzerinde her kültür diğeriyle daima alışveriş içindedir. Her millet, kendi kültüründen Dünya Medeniyetine az veya çok katkıda bulunur. Müslüman ve Türk olarak, bizim Dünya Medeniyetine tasavvufi yönden katkımız, Mevlânâ, Yunus Emre, Hacı Bektaş Velî gibi bir takım mutasavvıf düşünürler vasıtasıyla olmuştur. İslâm Felsefesinin teşekkülü Türk asıllı filozofların mevcudiyetine dayanmaktadır. Bunların arasında Mevlânâ önemli bir yer almaktadır. Mevlânâ, felsefesiyle evrenselliğın sınırlarını zorlayıp her dönemde söz sahibi olmayı başarabilmiş Türk düşünce ve kültür tarihinin abidevi şahsiyetlerindendir. Mevlânâ'nın seçkin ve yol gösteren fikirlerine bütün insanlık bugün her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Mevlânâ; sadece belli bir düzenin değil yaşanan ve yaşanılacak olan her devrin insani modeli olmuştur. Onun asırlar ötesine ışık saçan düşünceleri, sadece yaşadığı imanı değil, yedi yüz yıldır renkleri, dilleri, dinleri, fikirleri ayrı bütün insanlığı aydınlatmış ve aydınlatmaya devam edecektir. Çalışmamızda Mevlânâ'nın İlim ve İrfan yolunda ulaştığı yüksek derecesinde düşünceleriyle büyük katkıları olan Tebrizli Şemseddin ile Mevlânâ arasındaki ilişki ele alınmıştır. Şems-i Tebrizi gibi vecd dolu bir derviş ile tanışmış ve sonrasında Mevlânâ'nın hayatının seyri değişmiştir. O bu serbest duygulu ve düşünceli dervişe sofiyane bir aşkla bağlanmıştır. Şems-i Tebrizi, Mevlânâ'yı zahiri bilgilerin çerçevesindeki ilim ve ibadet dünyasından uzaklaştırmıştır. Ona duygu ve düşünce âlemlerinin geniş ve esrarlı ufuklarına doğru bırakmak kudretini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Felsefe, Tasavvuf, XIII. yüzyıl.

---

* Bu Makale, 18-24 Eylül 2017 tarihleri arasında Malaga (İspanya)'da düzenlenen *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde* sözlü olarak sunulan aynı isimli tebliğın genişletilmiş metnidir.

** Okt. Dr., Çukurova Üniversitesi, El-mek: mevhibesavas@gmail.com

---

TABRIZ SEMSEDDIN AND MEVLANA

ABSTRACT

With every culture on earth; it is always in shopping. Every nation has more or less a universal culture from its own culture. As Muslims and Turks, our contributions to this universal cultural mysticism have been through a number of mystical thinkers such as Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektash Veli. The formation of Islamic Philosophy is based on the existence of Turkish philosophers. Of these Mevlana is an important place. Mevlana is the ablative figures of Turkish thought and culture history, who have been able to push the borders of the universality with his philosophy and succeed in becoming a word every time. Mevlana's elite and guiding ideas all need more than every today. Mevlana; not only in a certain order but in every model of mankind that lives and lived. His philosophies that radiate beyond centuries will continue to enlighten and illuminate all humanity apart from colors, languages, religions, and ideas for seven hundred years, not just the faith he has lived. In our work, the relationship between Mevlana and Tabriz Semseddin, which is a great contributor to Mevlana's knowledge, was taken up. He met a dervish filled with ecstasy like Sems-i Tabrizi and after that the course of Mevlana's life changed. He is tied with a love of this free-minded and thoughtful dervish sophistication. Sems-i Tabrizi has taken Mevlana away from the world of knowledge and worship which is framed by mysterious information. He has the power to leave it to the broad and mysterious horizons of emotion and thought.

STRUCTURED ABSTRACT

The struggle of the Islamic world against the West has been on the two peninsula. Muhiddini Arabi, who grew up in the Iberik peninsula in the province and Mevlana, the second one in the province, are the ablative figures raised by the Anatolian peninsula. When we look at today, western intellectuals are entering the Islamic world with these two aboriginal personalities. Mevlana, one of these two figures, is confronted as the greatest thinker humanist personality ever. He has tried to adopt the teachings of the Renaissance all over the world by embracing the principles of Renaissance before the European Renaissance. In his own words, seventy-two nationalities gave the message of the parenthood and humanism. The idea of science, Mevlana, who is from the master of hearts, explains in detail the subjects of God, the universe, ideas about man, individual and society. Mevlana has been trying to win the whole life with ingenuity, the people of this path have revered those who have mercy to the people who have been sermest or have incurred the incompleteness of these desires and spreading the truth. In this article, the relationship between Sems-i Tabrizi and Mevlana, which is the result of this process, was tried to be examined. Among the tradesman, Shams raised Mevlana or Mevlana shams was murdered, there is a matter. We are on the way to enlighten this matter in our work. First of all, before we answer this question, we should not mention that Mevlana's way is not the way of sheikhlik and dervish, the way of marriage and mercy, but the way of love. In this way, the murids and murat, the sheikh and the dervish, became lovers and mascots. However, this love and masquerade,

---

Turkish Studies

which is in love, can never be distinguished from each other. Because the concept between Mevlana and Shams is reciprocal. Mevlana had found Sems himself. But a mirror is needed to see him. Eventually one day he noticed that the Sems found his mirage, saw his presence at the same time as Sems or his own truth. This spiritual agreement between Mevlana and Sems Tabrizi caused the excitement of Mevlana's life to be gathered in the presence of Sems. So much so that he used his poems to express with enthusiasm and this event brought a great cultural personality like Mevlana to Islam's Sufi literature.

Mevlana Celâleddin has been respected and loved by people belonging to different religions and nations with distinguished personality, especially Muslims. Thoughts have been adopted by people so much that they are accepted as lifestyles. That the Supreme Creator can see the glory that He carries in the presence of the person who has reason and reason to so exalted. According to him, this is enough to value human beings as human beings. He says that man must be material and spiritually worthy of "the most beautiful creation"; "Either be what you see or pretended to be" he never compromises hypocrisy and dishonesty. Every nation has a moral source, hearted architects. Mevlana is our heart of architecture. His bright thoughts have not illuminated not only the time he lived, but the whole humanity for seven hundred years. Because "unity, solidarity, love, respect and tolerance" is always necessary for all humanity like water, like bread, air. Humanity will have the opportunity to live in peace as long as they have these values. Mevlana didn't just live for himself. He has shown a great example of responsibility as a requirement of his education and upbringing and held himself responsible for the moral development of the society. In this way, his teacher, Sems Tabrizi was under great influence and was in service. According to him, every person living in society has such an obligation. The soul and the body were delivered to God in the fervor of speech and voice, and the veed emerged as a sema culture in time. All his thoughts have become a school of art and culture while he is still alive and he continues to increase his importance with each passing day. The supreme thoughts, which are fruitful of all the accumulations that they have learned, seen, heard and lived in long marches starting from Khorasan land and ending in Konya, all humanity has become a source of peace and joy in life. It was Sems who made Mevlana. In the eyes of Mevlana, Sems-i Tabrizi was the secret of all existence. The difference between Mevlana and Shams is reciprocal. In the age that we are in, humanity needs the teachings of the idiotic figures like Mevlana and Shams Tabrizi. We must stand for the unity and solidarity of mankind that these distinguished architects who had found themselves in the same body are left to mankind so that peace can come to the whole world. In this case, not only the Turkish Islamic world but the whole humanity is in charge. Mevlana Mektubat, a famous mystic scholar who calls people to tolerance and fraternity, has described beauty to people with his works such as Fihimafih, Divan Kebir and Mesnevi. It has been one of the most studied and translated works, especially, in many parts of the Mesnevi world. "Come and come, come again, come back again." Mevlana who calls people to be siblings, peace and tolerance without discrimination of language, religion, race, sect. XII. Though he lived in the century, his works and thoughts have passed on to the ages and have left him amazed

---

Turkish Studies

not only in the Islamic world but also another religions. Today, many Western intellectuals and artists are benefiting from his works. For example, Szmanowski Mevlana, considered the greatest composer of plan, inspired a poem of "3. Symphony" was performed at the 15th International Istanbul Festival.

Keywords: Culture, Philosophy, Sufism. XIII century.

GİRİŞ

Gönüller sultanı, Mevlânâ düşünce ve kültür tarihimizin önemli abidevi şahsiyetlerindedir. İnsanlığa verdiği eserler ile tasavvuf düşüncesinin yerleşmesinde ve yayılmasında önemli bir rolü olmuştur. Mevlânâ, gerek yaşamı sırasında gerekse ölümünden sonra pek çok kişi ve topluluğu fikirleriyle etkilemiş büyük bir İslâm düşünürüdür. Asırlarca değişik milletleri aynı değerler etrafında oluşturdukları İslâm kültürü ve medeniyetini yoğuran asli ve en önemli unsurlardan biri tasavvuf düşüncesi olmuştur. Mevlânâ, düşünce yapısıyla evrenselliğin sınırlarını zorlayarak her dönemde söz sahibi olmayı başarabilmiş Türk düşünce ve kültür tarihinin ulvi şahsiyetlerindedir. İnsanlığa verdiği eserleriyle millî ahlak anlayışımızın, tasavvuf düşüncesinin ve İslâm dininin yayılmasında aracı olmuştur (İzmirli, 1973:42). Gönül dünyamızı zenginleştiren kahramanlarından biri Mevlânâ'dır. Birçok şahsiyetler gelmiş geçmiş ama çoğu unutulmuştur. Fakat Mevlânâ'nın ünü 800 yıldan bu yana her geçen gün artarak günümüze kadar gelmiştir (Elitez, 2004:86). Tarihte milletler, yetiştirdikleri büyük şahsiyetli insanlarla anılmaktadırlar. Anadolu bağrından nice, evliyalar, dâhiler, kahramanlar, liderler çıkarmış ve bu liderler asırlar ötesine hitap eden eserleriyle, karanlıklarda yolumuzu aydınlatmamızı sağlayarak, çorak gönüllerimizi yeşertmişlerdir (Cebecioğlu, 1991:87). Anadolu'nun bağrından çıkarttığı isimlerden biri olan Mevlânâ sadece belli bir düzenin değil yaşanan ve yaşanılacak olan her devrin arzulan insanı modeli olmuştur. Onun asırlar ötesine ışık saçan düşünceleri, sadece yaşadığı imanı değil, yüz yıllardır renkleri, dilleri, dinleri, fikirleriyle ayrı olan bütün insanlığı aydınlatmış ve aydınlatmaya devam edecektir. Çünkü birlik ve beraberlik, sevgi, hoşgörü, örnek insan olma, güzel ahlak sahibi olma, dürüstlük, cömertlik, erdemli insan olmak, çalışkanlık, alçakgönüllü olmak bütün insanlar için her zaman geçerli olan temel kavramlar olmuştur. Mevlânâ'nın torunları olan bizler de onun hayat felsefesine sıkı sıkı bağlı kaldığımız müddetçe huzur içinde yaşayabiliriz. Vefatından üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen hala eserleriyle, düşünceleriyle insanların yolunu aydınlatmaya devam edecektir. Mevlânâ'nın asıl adı, Muhammed Celâleddin'dir. Mevlânâ ve Rumî de, kendisine sonradan verilen isimlerdendir. Efendimiz manasına gelen Mevlânâ ismi, O'na çok genç yaşta Konya'da ders okutmaya başladığı tarihlerde verilmiştir. Mevlânâ ve Rumî ismini Tebrizli Şemseddin ve Sultan Veledin yanı sıra Mevlânâ'yı sevenler kullanmış, adeta bu isim adı yerine sembol olmuştur. Soyundan gelenlere de okuma yazma bilen, medrese veya eşit bir kurumda eğitim görmüş kişiler için kullanılan Çelebi lakabı ile anılmışlardır. Anadolulu anlamına gelen Rûmî lakabı Mevlânâ'ya buradan gelmiştir (Kılınç, 2013:13). Mevlânâ'nın, Rumî diye tanınması, geçmiş yüzyıllarda Diyarı Rum denilen Anadolu'nun bir vilayeti olan Konya'da uzun bir süre oturması, hayatının büyük bir bölümünü Konya'da geçirmesi ve nihayetinde de türbesinin orada olmasındandır. Mevlânâ'yı Mevlânâ yapan Tebrizli Şemseddin'dir. Mevlana'yı çocuk yaşta sadece bir defa görmüş olduğu söylenen Şems'in onun ruhunu, ikinci buluşmasında zahiri bilgilerin çerçevelediği ilim ve ibadet dünyasından uzaklaştırarak duygu ve düşünce âlemlerinin geniş ufuklara doğru bırakma kudretini gösterebilmesindedir. Mevlânâ ile Şems-i Tebrizi arasındaki bu ruh anlaşması Mevlânâ'nın hayat heyecanını Şems'in varlığında toplamasına sebep olmuştur. Bu heyecanla şiirlerini söylemiş ve bu hadise İslami tasavvuf edebiyatına Mevlânâ gibi büyük bir kültür şahsiyeti kazandırmıştır (Gölpınarlı, 1969:65).

1.Mevlana'nın Yaşadığı XIII. y.y'da Anadolu'nun Genel Durumu

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/19

Moğolların gidişinden sonra Anadolu'da bir kardeş kavgası başladı (Gölpınarlı, 1985:18). XIII. yüzyılın son yılları, Anadolu için felâket yılları olmuştur. Selçuklu Medeniyetinin çökmesi, merkezi birliğin yıkılması ve kardeş kavgalarının başlaması, mamurelerin harap olması, asırlar boyunca bölgeye hâkim olan bir devletin tarih sahnesinden çekilmesi esnasında manevî erlerden Mevlânâ Celâleddin Rumî, Anadolu'dadır (Gölpınarlı, 1983:3). Ülkenin ve halkın hali bu maddi refahtan mahrum ve manevi bir huzur âleminde uzaktır. Mistisizmin yayılma şartları çok önceden oluşmuştur. Bölge tasavvufa hiçte yabancı değildir (Gölpınarlı, 1989:5). Bu dönemde Moğol akınlarının meydana getirdiği çöküntü ve sosyal düzensizlik merkezi otoriteyi tamamen ortadan kaldırmış siyasî birliğin sağlanamaması, bütün ülkeye bir huzursuzluk içinde bırakmıştı (Turan, 1971:61). Yüzyılın sonlarına doğru Selçuk İmparatorluğu Moğollara tâbi bir beylik haline gelmişti. Sadece temsili hükümdarlık eden Selçuklu hükümdarları bazen Moğollar tarafından tahtan indirilme, öldürülme, bazen yine Moğollara sığınarak hüküm sürmede, yine hanedandan çıkan engelleri yok etmeye çalışmaktaydı (Gölpınarlı,1985:6). Anadolu'da bir taraftan süren kargaşalıklar ve huzursuzluklar halkın isyanları, Şî-Bâtını faaliyetleri tasavvufu daha da besleyip güçlendiriyordu (Gölpınarlı, 1969:11). XIII yüzyıl, Anadolu mezheplerin dinlerin kaynaştığı bir dönemdir (Akdağ, 1974:71). Anadolu Müslümanlık, Musevilik ve Hıristiyanlıktan sonra kurulan ve bu dinlerle Zerdüş dinindeki ana fikirleri, bünyesine göre yoğunlaşmış olan özel bir yer olmuştur (Banarlı, 2001:103). Bir yandan Selçukluların din ve mezhep hususunda gösterdikleri hoşgörü, bir yandan Moğol akınının getirmiş olduğu huzursuzluk bu cereyanın gelişmesine sebep olmaktadır.

2. Mevlânâ 'nın Hayatı

Mevlânâ 'nın babası, bilginler padişahı (Sultanü'l-ulemâ) diye anılan ve bilginlerden Belh'te Hatibî-Hatipgiller ailesinden Ahmed Hâtîbî oğlu Hüseyin' dir. Tarihçiler onu bu lâkap ve adla tanımaktadırlar. Celâleddin isminden başka Khundanvendgâr lâkabıyla da anılmaktadır. "Khundanvendgâr sözü, Sultanül Ulema Baha-i Veled'in Celâleddin'e taktığı isimdir (Furuzanfer, 1986:1). "Celâleddin-i Belhi Muhammed Rumî'dir (Ünal, 1977:60). "Maarif" de, Hicrî 600 yılı Hâtîbî'nin oğlu olan Muhammed Bahâeddin Veled'in oğludur (Türk Klasikleri 2,1985:15). Mevlânâ olarak tanındığı ancak gerçek adı tezkere sahiplerinin oy birliği ile Muhammed, lâkabı Celâleddin'dir (Bozkurt, 2011:1). Ünlü Türk şair ve mutasavvıf Mevlânâ Celâleddin Rûmî (Erkan, Tarihsiz:274) 30 Eylül 1207'de Belh şehrinde doğmuş ve Milâdî 1 Aralık 1273 yılında Konya'da ölmüştür (Erkan, Tarihsiz:274). İslâm tarihinin en önemli simalarından(Banarlı, 2001:61) biri olan ve çok sevdiği için ona "Efendimiz" anlamına gelen "Mevlânâ" lâkabı takılmıştır. Mevlânâ lakabının yanı sıra "Hüdavendigâr", "Hünkâr", "Mevlevî", "Şeyh", "Molla Rumî", "Rumî" ve "Hazret-i Pir" bunlardan bazılarıdır. Eskiden "Diyar-ı Rum" denilen Anadolu topraklarında Konya'da yaşayıp vefat etmesi, şahsiyetini orada kazanması ve şöhret bulması sebebiyle Rumî olarak anılmaktadır (Bozkurt, 2011:16). Kaynaklara göre Mevlânâ, Lârende'de Hâce Lâlâ-yı Semerkandî'nin kızı Gevher Hâtun'la evlenmiş bu evlilikten Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi dünyaya gelmiştir (Gölpınarlı, 1985:47). Mevlânâ evlendiğinde 18 yaşındadır. Daha sonra Gevher Hatun'un ölümünden sonra, Konyalı İzzeddin Ali'nin dul kalmış kızı Kira Hatunla evlenmiş Mevlânâ ve bu evlilikten de biri kız, ikisi oğlan üç çocuk sahibi olmuştur. Mevlânâ'nın babası Bahâeddin Veled büyük bir Sofî ve âlimdi. Belh'in Hatipoğulları soyundan olup, yedi ceditli bilgin bir âlimdi. Bazı kaynaklarda Mevlânâ'nın annesinin Harzemşahlar hanedanına mensup, Sultan Alâeddin Muhammed Harzemşah'ın kızı olduğunu yazmaktadır. (Erkan,1985:274).

2.1.Belh'ten Göç ve Konya'daki Hayatı

Bahâeddin Veled, va'z ve dersleri ile kısa zamanda Belh'te büyük bir şöhret yapmış, etrafına kalabalık bir mürid kütlesi toplamıştı. Derslerinde birçok kere felsefeye ve felsefe ile uğraşanları eleştirerek onları halkın önünde ağır bir şekilde yeriordu. O günlerde sofiler ile felsefeciler arasında çok ciddi fikir ayrılıkları vardı. Fahreddin Râzî ve Sultan Muhammed Tekiş Harezşah gibi ileri

gelen kişiler, Belh'in tanınmış filozoflarından olup, kaynağını Yunan felsefesinden alan ve akla dayanan bir anlayışı savunmaktaydılar. Sofiler ise, gerçeğe ancak ilâhî bir koruyucu ile erişebileceğini, bunun için de riyâzâtla ruhun saflaştırılması ve nefsi öldürülmesi gerektiğini ileri sürmekteydiler. Birbirlerine tamamen zıt olan bu iki anlayış, ister istemez Bahâddin Veled'le Fahreddin Râzî'yi karşı karşıya getirmişti. Her fırsatta birbirlerine iğneleyici sözler söylemekteydiler (Erkan, Tarihsiz:276). Bahâddin Veled'in, Horasan'dan göçmesine zamanın bilginlerinden Fahreddin Râzî ile Sultan Mehmet Fahreddin Râzî'yi Töküş Herzemşâh'ı: *"izler ilâhî nuru bırakmış, hayal peşinde gezersiniz. Can gözleri kapalı, kör nefis esiri insanlarsınız"* sözleri ile uyardığına çalışması ve Râzî'nin kışkırtması ile hükümdar Töküş'ün Fahreddin Râzî'ye e *"Bir ülkede iki padişah olmaz. Üstat müsaade buyursun, kendimize yer arayalım"* demesi üzerine, *"Tahtlar, taşlar padişahlara yaraşır. Biz derviş kişileriz. Gönül hoşluğu ile göçeriz"* karşılığını vermesidir. Bahâddin Veled doğudan gelen Moğol saldırısının yaklaştığını görünce göç hazırlığına başlar (Bayur, 1946:87). Bahâddin Veled'in göç hazırlıkları duyulunca Belhde, yer yerinden oynar. Şehir halkı yalvarır yakarır, hükümdar hatasını anlayarak özür dilese de Bahâddin Veled kararından vazgeçemez. Belh halkına Tatar saldırısının çok yakın olduğunu haber vererek yola koyulur. Celâleddin-i Rumi o tarihlerde 13 yaşlarındaydı. Tüm ailele birlikte İran'dan geçerek Anadolu'ya gelmekteydiler. Yolculukları sırasında babasıyla birlikte meşhur Pend-name yazarı Feridüddin Attar ziyarete gitmişlerdi. Bir hayli sohbetettikten sonra Feridüddin Attar, baba ile oğlu kapıdan uğurlamış, önde babası arkada Celâleddin giderlerken, onları bir müddet seyrederek *"fesubhanallah, bir derya, bir gölün arkasına düşmüş gidiyor"* diye mırıldanarak içeri girmiştir (Ünal, 1977:61). Yolculukları esnasında gittikleri her yerde etraflarını sararak kendi yurtlarında kalmalarını ısrarla istemişlerdir. Bahâddin Veled, bu yolculuk esnasında Hac vazife sinide yerine getirmiştir. Şamlıların çağrısı üzerine Şam'a gelir ve orada kalması konusunda ısrar edilince *"Tanrı, yurdumuzun Anadolu topraklarında olmasını buyurdu. Durağımız Konya'dır"* karşılığını verir. Göç kervanı Halep, Malatya yolu üzerinden Erzincan'a yönelir. Bunu işiten Erzincan Bey'i Fahreddin Behramşah ile eşi İsmetî Hatun onları karşılamak için uzun yollar aşarak şehirlerinde kalmaları konusunda ısrar ederler. Bir süre Erzincan'ın Akşehir'inde kaldıktan sonra Sivas, Kayseri Niğde yolu ile Larende'ye "Bugünkü Karaman" gelirler. Onları Selçuklu Emirlerinden Musa Bey ile şehrin ileri gelenleri yaya olarak kent dışına karşılamaya çıkarlar. Ancak Bahâddin Veled, hiç kimseye kimseye yük olmak istemediğini bir medresede kalmayı arzuladığını bildirince İsa Bey emriyle yeni bir medrese yaptırılır ve ailesiyle birlikte buraya yerleşerek ders ve vaaz vermeye başlar (Türk Klasikleri, 1985:67). Mevlânâ burada babasının müridlerinden Şerafeddin Lala'nın kızı Gevher Hatun'la evlenir. Daha sonra Selçuk Sultanı Alâeddin Keykubat'ın çağrısı üzerine Konya'ya göç etmişlerdir. Bahaeddin Veled'in Konya'ya girişi, Selçukluların bilime ve bilğine verdiği değeri çok iyi yansıtan bir karşılama merasimi ile tarihte yerini almıştır. Hükümdar ve devlet ileri gelenleri bilginler sultanını şehrin dışında karşılamışlardır. Bilhassa Karaman yolu halkın izdihamı ile tıkanmıştır. Hükümdar, atından inerek Bahaeddin Veled'in ellerine sarılıp öpmek ister, o, asasını uzatır, birlikte Hükümdar yaya, Bahaeddin Veled atın üstünde, halkın saygı ve sevgi duyguları içinde şehre girilir. Konya ve çevresinin ve halkın geniş saygısını kazanan bilginler sultanı Bahaeddin Veled, daha sonra 12 Ocak 1231 de bir Cuma günü Hak'ın rahmetine kavuşmuştur (Köprülü, 1976:56).

2.2. Seyyid Burhâneddin-Mevlâna, Tahsil ve Sülûk Devresi

Herkesin Mevlânâ olarak tanıdığı, ancak gerçek adı "Celâleddin Belhi Muhammed Rumi" (Bozkurt, 2011:15) çeşitli rivayetlere göre 3 veya 6 veya 10 yaşlarında idi. Bu arada Celâleddin ilk tahsilini babasından almıştır. Bahaeddin Veled'in Konya'da ölümünden sonra da Burhaneddin Tirmizî *"Bize şeyhimizin oğlunu irşad vazifesi düştü"* diyerek Konya'ya gelir ve Mevlânâ'ya dokuz yıl hocalık eder. Mevlânâ Burhaneddin Tirmizî'nin etkisiyle Sôfi öğretileri üzerinde çalışır. Burhaneddin Tirmizî onu zahiri ilimler öğrenmesi için Şam'a gönderir. Böylece Mevlânâ, önce

Halep'te Halaviyye medresesinde öğrenim görür daha sonra da Şam'da Mukaddemiye medresesinde öğrenimine devam eder. Devrin bilginlerinden Kemaleddin ibn ül Adim, Muhyiddin-i Arabî, Şeyh Osman Rumî gibi mutasavvıflarla tanışır, onların eserlerini inceler, dönüşünde Kayseri'ye gelmiş olan hocası Seyyid Burhaneddin Tirmizi'yi de yanına alarak Konya'ya döner (Gölpınarlı,1985:65). Mevlânâ kendisine çok şey kazandıran bu değerli insanı “Mesnevi” sinde, “Fihi ma Fih” te saygıyla anmaktadır. Mevlânâ'nın gerçek bir olgunluğa eriştiğini gören Seyyid Burhaneddin Tirmizi, Konya'dan ayrılarak Kayseri'ye gelir ve buraya yerleşmeye karar verir. Ancak bir yıl sonra da burada vefat eder. Mevlânâ hocasının ölüm haberini duyunca hemen Kayseri'ye gelir, mezarı başında saatlerce dua eder. Kayseri valisi vezir Şemseddin-i İsfahan'ının kendisine teslim ettiği kitaplarını alarak Konya'ya geri döner. Mevlânâ hocasının ölümünden duyduğu üzüntüyü biraz olsun giderebilmek için kendini ilme verir (Özdemir, 2010: 34) sabahlara kadar kitaplar arasında vakit geçirerek Yunanca öğrenir. Eflâtun ve Aristo felsefesini inceler. Yıllar geçtikçe ünü artar (Keklik, 1986:65). Bundan böyle büyük medreselerde ders veren “zahit” bir müderristir. Bir vaiz, dinsel sorunlarda fetvaları sayılan bir halk müftüsüdür. Özel yaşantısında da, giyim kuşamında sade ve alçakgönüllü olan, herkese eşitlikle muamele eden, hoşgörü sahibi, kanaatkâr, özgürlüğe büyük değer veren Mevlânâ, bilim ve düşünce olgunluğuna sahiptir (Türk Klasikleri, 1985:10).

3. Tebrizli Şemseddin ve Mevlânâ

Mevlânâ'yı Mevlânâ yapan Şems'i Tebrîzî'nin asıl adı Şemseddin Muhammed 1186'da dünyaya gelmiştir. Tebrîzî Melekdâd oğlu Ali'nin oğlu olan Şems, tahsilini bitirdikten sonra, o dönemin yegâne şeyhi olan Tebrîzî Şeyh Ebû Bekir Sellebâf'a intisap ederek, onun terbiyesinde yetişmiştir (Keleş, 4). Şems'i Tebrîzî, ulaştığı manevî makama kanaat etmemiş olgun mürşitler bulmak arzusuyla seyahate çıkmıştır. Yıllarca gücü tükenircesine birçok yerleri dolaşarak, zamanının âlimleriyle fikir alışverişinde bulundu. Bu âlimler, mana âlemindeki makamından dolayı Şems-i Tebrîzî'ye “Şems-i Perende” (Uçan Güneş) adını vermişlerdir (Kabaklı, 1972:54). O daha çocukluğundan itibaren fikren ve ruhen hür bir derviş olarak, kendinden geçercesine İlâhî aşka derin bağlı kalmış bir şahsiyettir. Kendisini ruhen tatmin edecek seviyede bir hak dostu bulamayan hep kendi mertebesinde bir sohbet arkadaşı arayan biriydi (Taneri,1997:722). Bu arayış uzun zaman devam etti. Yana yakıla, kendisine muhatap olabilecek, sohbetine dayanabilecek bir dost arayan Şems-i Tebriz'i büyük manevî bunalımlar yaşadı. Yine böyle bir dönemde Allah'a (C.C.) şöyle yalvardı: “*Ey Allah'ım, Kendi, örtülü olan sevgililerinden birini bana göster. İsteyene Allah (C.C.) verir.*” Bunun için ayette “*İsteyin vereyim*” demektedir. Şems-i Tebrîzî bu arzusuna kısa zaman sonra kavuştu. İstedığinin, Anadolu topraklarında bulunan, Mevlânâ olduğunu anlayarak 1244 yılında Konya'ya doğru yola çıkmıştır (Bozkurt, 2011:21).

3.1. Şems'in Konya'ya Gelişi

“Makaalât”tan anlaşıldığına göre; “Şems-i Tebriz'inin birçok yerleri gezdiği ve gezdiği yerlerde tanınır tanınmaz oradan ayrıldığını ve bundan dolayı da kendisine “Şems-i Tebrizî, “Uçan Şems” demelerinin yanı sıra, olgunluğu yüzünden “Kâmil-i Tebrizî” de denilmektedir (Keleş, 5). Eflaki, Şems'in bir vakit Erzurum'da mektebdarlık, yani öğretmenlik yaptığı, bir çocuğa üç ay içinde Kur'an öğrettiği anlatılmaktadır (Gölpınarlı, 1985:66). Şems gittiği yerlerde kervansaraylarda konaklamıştır. Kendisine Tekkeye neden gelmezsin dediklerinde, “*kendimi tekkeye lâıyk görmüyorum, tekke, pişip olmak, yetişip gelişmek kaydında olanlar için yapılmıştır diyerek dileklerine erişememeleri ihtimali olduğundan onların vakitleri değerlidir. Ben onlardan değilim cevabını vermiştir.*” Peki o zaman neden medreseye gelmiyorsun dediklerinde de şu cevabı vermiştir. “*Mübahaseye girişecek adam da değilim ben. Lâfza göre mealen mâna versem bahsedemem. Kendi dilimce bahse girişsem gülerler, kâfir derler. Ben garibim, garibin yeri kervansaraydır.*” Sözlerini “Makaalât” ta buluyoruz (Gölpınarlı, 1985:27). Şems'in Konya'ya gelişi hakkında “Makaalât” ta şu sözler yer almaktadır. “*Tanrıya beni dostlarıyla buluştur, onlarla görüşür diye yalvarırdım. Bir gece*

rüyamda gördüm, seni erenlerden biriyle sohbet arkadaşı yapacağım dendi. Nerde o veli diye sordum. Ertesi gece bir rüya daha gördüm. Rum ülkesinde dediler. Hayli zaman sonra bir rüya daha gördüm, daha vakit gelmedi, işler vaktinde olur dediler.” Şems’in Konya’ya geliş tarihi, “Makaalât” ta şu şekilde kayıtlıdır. “Tanrı bereketini daimi etsin, Tebrizli Şemseddin’in gelişi, altı yüz kırk iki cemaziyulahirenin yirmi altıncı cumartesi sabahıdır.” (23 Ekim 1244) şüphe yok ki bu kayıt, ya Mevlânâ tarafından yazılmış veya yazdırılmıştır. Mevlânâ Şems’in Konya’ya geldiği zaman elli yaşını geçmişti. Ne yazık ki Şems’in kaç yaşında olduğuna dair bir bilgiye rastlayamıyoruz. Bedi’ü’z-zamân Firûzan-fer de Mevlânâ’nın “*Ey ihtiyar Şemseddin sayende yeniden güzel ve neşeli bir hale geldim, gençleştim*” beytine istinaden bu rivayetin doğruluğunu kabul etmektedir. Şems, Konya’ya gelince Pirinççiler yahut Şekerciler hanı olarak adlandırılan (Bozkurt, 2011:15) yere indi. Kendisine kim olduğunu soranlara ise gezici bir tüccar olduğunu söylüyordu. Ama o aslında aradığını burada bulacağına inanan bir hak yolcusuydu. Aradığını Konya’da bulacağına inanıyordu. O sıralarda Mevlânâ İplikçi Medresesi’nde öğrencilerine ders veriyordu. Bir ders saatinin bitiminde İplikçi Medresesine doğru yola çıktı ve Mevlânâ’yı atının üstünde müridleriyle birlikte gelirken karşıladı. Şems-i Tebrîzî Mevlânâ’nın atının dizginlerini tutarak şöyle sordu; “*Ey bilginler bilgini, söyle bana, Şems Muhammed mi büyüktür, Bayezid Bestami mi? Mevlânâ- Bu nasıl soru? Elbette Muhammed büyüktür. Şems İyi amma Muhammed, kalbim paslanır, bu yüzden rabbime günde yetmiş kere istiğfar ederim diyor. Hâlbuki Bayezid, kendimi noksan sıfatlardan tenzih ederim, zuhurum ne de büyük demede. Cesedimin içinde Tanrıdan başka bir varlık yok diye davada bulunmada. Buna ne dersin? Mevlânâ- Muhammed, günde yetmiş makam aşırıyordu. Her makam ve mertebeye varınca evvelki makam ve mertebedeki bilgisinden istiğfar ediyordu. Bayezid’se vardığı makamın ululuğundan kendisinden geçti de o sözü söyledi.*” Bu buluşmadan sonra Mevlânâ’nın hayatında büyük bir değişiklik oldu (Şefik, 2008:65).

Hayatı bir trajedi, bir destan olan Şems, bu âlemden gurup edip hatıralarda doğduktan sonra da Mevlânâ, onu unutmamış ömrü boyunca açık kapalı onu anmış, her kemâl sahibinde onu bulmaya, her cemâl karşısında onu görmeye çalışmıştır. Mevlânâ’ya göre Şems, “*din şeyhidir, âlemler rabbinin manalar denizinin can deryasıdır. Yerler, gökler, bütün varlık, o coşup köpüren, o akıp yenilenen denize nispetle âdeta çer-çöpdür. Oynuyorlarsa oynamaları, denizin dalgalanmasındandır. İster misin hareket etmesinler? Çek kıyıya onları. Fakat o denize düşenler, varlıklarını kaybederler, deniz kesilirler. O can deryası, o manalar denizi, ateş ota ne yaparsa varlıklara onu yapar. Hepsini siler süpürür yok eder, kendi kalır.*” Mevlânâ gerçeğe ulaşmak için Şemsin eteğine yapışmak gerektiğini söylerken, aslında kendisi güneşsiz bir güneş olduğu halde Şems’in çevresinde dönüp dolaşmakta dadır. Böylece Şems, hem sebepleri meydana getirir, hem de sebepler ona ulaşamaz”(Gölpınarlı, 1985:71).

Sultan Veled, üçüncü ve son mesnevisi olan “İptidaname” de de Mevlânâ’nın “Şemseddin’le buluşmadan önce gece gündüz ibadet etmekte olduğunu yazmaktadır. Mevlânâ’nın yıllarca, aylarca daima zahitlik ve din ilmiyle meşguldü. Bu gayretiyle Takvâ ve zâhitlikle yol almaktaydı. Her geçen gün ve her an, Tanrıdan yeniden yeniye dersler almada, kendisini ilerletmekteydi. Şemseddin, Mevlânâ’yı kendince seçmiş olduğu semâ’a davet eti. Emriyle semâ Tanrı lûtfiyle evvelki haline oranla yüz kat daha ileri gittiğini gördü. Semâ etmesi, ona doğru bir yol oldu. Babasının öğrencilerinden olan hocasının ölümünden sonra, garip fakat velâyet mertebesine ermiş bir adam sayılan Şems-i Tebrîzî ile karşılaştı. Şems okuryazar olmamakla beraber büyük bir rûhî kudrete sahipti. Mevlânâ’nın Şems’le buluşması, Sultan Veledin “İptidaname” sinde şöyle anlatılmaktadır. Şems, onu öyle bir âleme çağırdı ki o âlemi ne rüyasında gördü. Üstat şeyh, Şems’le yeni bilgiler öğrendi. Her gün birlikte derste yeni şeyler okuyordu. Sona erişmişti derken, işe yeni başlıyordu. Daha önce öğrencileri kendinse uyurken bu defa Mevlânâ’ Şems’e uyuyordu. Yokluk bilgisinde olgundu, fakat Şems’in ona gösterdiği bilgiler, yepyeni bir bilgiydi. Sürekli olarak Şems aşk ilmi medresede öğrenilmez diyerek Mevlânâ’yı okumaktan men ediyordu. Mevlânâ’nın üzerinde Şemsin

Turkish Studies

çok büyük etkisi vardı. Şems, Mevlânâ'ya sema yapmayı tavsiye etti; Ona göre "sema" varlıktan geçerek, mutlak fânilik içinde, beka zevkini almaktı. Şems'in tavsiyesi üzerine Mevlânâ coşkunu aşkıyla, müzikle, sema ile besleniyordu. Müzik, aşkla dolup taşan gönlün oynaşısı sema bu aşkın vecdi ve hareketiydi. Şiir ise aşkın dili, gönül dili, gönül kandilinin yağı idi. Mevlânâ, Şems ile buluştuktan sonra ders ve vaizlerini bıraktı. Onun isteğine uyarak müzik ve raksa koyuldu (Kara, 1985:35). Şiirlerinde yepyeni bir coşkunluk, inançlarının sınırlarını aşan özgür bir söyleyiş vardı. Şems'in ölümünden sonra Mevlânâ Celâleddin, bilhassa Müslüman Türk'ler arasında büyük şöhret kazanan Mesnevi'yi yazmaya başlamıştır (Gölpınarlı,1983:65).

3.1.2. Şems'in Konya'daki Yaşayışı ve Şam'a Gidişi

Şems, artık Mevlânâ'nın nazarında bütün varlığın sırrı olmuştu (Usluer, 2009:23). Eflâkiye göre Şems'in Konya'da tanınmasına bilhassa şu hadise sebep oldu. Celâleddin Karatay, yaptırdığı medrese bitince bir cemiyet tertip etmişti. Mevlânâ'da oradaydı. Bilginlerin âdeti malûm, ortaya faydasız ve lüzumsuz bir mesele atılır. Eskiden nakiller, rivayetler, bunları kuvvetlendirecek akli yahut naklî deliller, bu delilleri kabul ediş veya etmeyiş, aykırılıklar, saatleri alırdı. Kitaplar açılır, târizler saçılır, gönüller kırılır, bilgi, bilgisizliği kınar ve topluluk dağılır (Erkan, 276) dedikodusu hayli zaman uzar gider, ikinci bir topluluğa sermaye olurdu. O günde ortaya bir mesele atılmıştı, bir meclisin başköşesi neresiydi? Mevlânâ, bilginler göree başköşe, odanın karşısı, ariflerce köşesi, sûfilerce kıyısıydı. Fakat âşıkların mezhebinde başköşe, sevgilinin yanıydı ve kalkıp orda bulunan Şems'in yanına oturdu. Konya bilginlerinden Seyit Şerafettin, "sevgili nerde" deyince Mevlânâ, gözün yok da görmüyor musun onu, yoksa tepeden tırnağına kadar hep osun sen deyip Sema'ya kalktı. Şemsin Mevlânâ'nın üzerinde sınırsız bir etkisi vardı. Mevlânâ'nın zevcesi Kira hatun, Şems gelmeden Mevlânâ'nın, bir adam boyunca bir çerağ dibinde, tanyeri ağarınca dek babası Bahâeddin'in "Maarif" ini okuduğunu rivayet etmektedir. Ayrıca Şems her şeyden önce Mevlânâ'yı, düşkün olduğu şeylerden uzak tutmuştur (Eflaki, 2006:186). Çok zamanlar medresenin cemaat hanesinde mütalâayla meşgul olan Mevlânâ'yı mütalâadan uzak tutmuştur. Medresenin kapısına oturarak, Mevlânâ'yı görmek isteyenlere ne getirdin, şükran olarak ne vereceksin ki onu sana göstereyim diyordu. Bir gün birisi kızıp sen ne getirdin ki bizden ne istiyorsun deyince Şems, ben kendimi getirim, başımı onun yoluna feda ettim. Sevgi garip şeydir. İnsan, sevdiğinde kendisine, kendi huylarına, kendi dilediği şeylere kapılır Mevlânâ'yı sevenler, gerçek Mevlânâ'yı değil, kendi isteklerini seviyorlardı. Mevlânâ, onların istedikleri şeylerden sıyrılmaya Şems'e kızmaya başladılar. Bir an evvel Şems'in Konya'dan gitmesini veyahut da ölmesini istediler. Şems için çığırından çıktığını görünce bir gün ansızın ortadan kayboldu. Mevlânâ, Şems'in gidişini Çelebi Hüsameddin'e şöyle yazdırıyor: "Aziz Mevlânâ, hayra davetçi, ruhların hulâsası, kandil konan yerin sırrı önce gelenlerle sonra gelenler içinde Tanrı nuru, Allah ömrünü uzun tin ve hayırlısıyla izi kavuştursun, altı yüz kırk üç yılı şevvalinin yirmi birinci Perşembe günü gitti." Şems, bu ilk gelişinde Konya'da dört yüz altmış sekiz gün kalmıştır (Gölpınarlı, 1985:76).

3.1.3. Şems'in Konya'ya İkinci Gelişi

Şems gidişi Mevlânâ'yı derinden etkilemişti. Mevlânâ'nın kendisini kısa süre içinde toparlayıp eski haline geleceğini ümit edenler aslında aldanmıştı. Şemsin Konya'dan ayrıldığı öğrenen Mevlânâ adeta yıkılmıştır. Üzüntüsünü de şu sözleriyle dile getirmiştir. "başımda öyle bir heves var ki hiç kimsenin başında yok, sanki insan değilim, özüme kimse görünmüyor, sanki apayrırım insanlardan. Bu haberle bir hale gelmişim ki kendimden bile haberim yok. Aşk padişahı, her zaman binlerce saltanat, binlerce ülke bağışlamada. Fakat cemalinden başka bir dileğim yok ondan, yüzünden başka bir şey istemiyorum... Şemseddin gelirse şükran olarak şu başımı vereyim, zaten bu baştan başka da bir şeyim yok benim," diyen Mevlânâ'na Şems gittikten sonra onun gitmesinde dahil olan herkesten ilgisini kesmiştir. Önceleri Şems'in nereye gittiğini kimse bilmiyordu (Kabaklı, 2005:42). Şems bir müddet sonra Mevlânâ'ya, Şam'dan bir mektup göndermiş,

bu suretle Şam'a gittiği anlaşılmıştır. Eflâki'de, Mevlâna tarafından Şems'e gönderilmiş dört manzum mektup var, bunlar Şems'i Konya'ya davet etmek üzere Şam'a giden Sultan Veled aracılığıyla gönderilmişti. Bu mektuplardan biri; "Ezeli diri olan, her şeyi bilen, kudret sahibi olup yarattıklarının işlerini tedbirden bir an hâli kalmayan Tanrıya hamdolsun ki nûru, aşk ışıklarını yatki da yüz binlerce gizli şey bilindi; bir hükmiyle dünya âşıkla hüküm yürütenlere hükme uyanla doldu; Tebriz'li Şems'in tilsimleriyle şaşılacak, eşsiz ve görülmemiş, defineleri gizlendi. And olsun o Tanrıya ki sen sefer edeli mum gibi biz de tatlılıktan ayrıldık, bütün gece yanmadayız, ateşiyle eşiz, baldan mahrumuz. Yüzünün ayrılığıyla bedenimiz harap oldu, canımız o harabede bir baykuş döndü. O dizgini bu tarafa çevir, zevk ve neşe filinin hortumun bu yana uzat. Sen olmayınca semâ' haramdır, sen bulunmadıkça neşe şeytan gibi taşlanmıştır. Sensiz anlatıp hoşlanılacak bir gazelcik bile söylenmedi. Mektubunda ki sözleri duydum da o zevkle beş-altı gazel düzdüm. Ey Şam, Ermeni ve Rum ülkesinin övündüğü Şems, akşam çağı, sabah nuruyla aydınlansın artık." Diğer mektuplarda genelde aynı mealde ve aynı vezin ölçüsünde yazılmıştır. Mevlânâ, Şems'in mektubunu aldıktan sonra Sultan Veled'i yanına çağırarak ona bir miktar para vererek elçi olarak gitmesini Şems'i geri gelmesi için ikna etmesini istedi (Keleş, 3). Sultan Veled bu görevi severek kabul ederek yola koyuldu. Sultan Veled, Şam'da Şems'i buldu. Şems'i Konya'ya geri dönmeye ikna etti. 8 Mayıs 1247'de (Muharrem-645) Şems Konya'ya geldi. Şems Mevlânâ'yı görünce attan indi, kucaklaştılar, birbirlerine secde ettiler. Öyle ki hangisi bedendi, hangisi can? hangisi cânan?

3.1.4. Şems'in Şehadeti

Şems Konya'ya geldikten sonra daha önce aleyhinde bulunanların hepsi tövbe ederek, kendilerini affetmelerini istediler. Bunun üzerine Şems'te hepsini affetti. Şems ve Mevlânâ'yı her gün biri, bir yere çağırma, herkes gücü yettiği kadar bir dâvet yapmaktaydı. Fakat Semâ, neşe, zevk ve aşkla geçen bu zaman, uzun sürmedi. Şems aleyhine tekrar dedikodular yapmaya başladılar (Kuds, 2015:65). Konya'ya gelişini "O kadar zahmet çektim, bu yolculuk beni o derece yordu ki yorgunluğum iki yıla kadar çıkmaz. Yollara düştüm, öyle zahmetlere katlandım ki şu Konya'yı altınla doldursalar çekilmezdi. Fakat senin sevgin üstün geldi de katlandım" sözleriyle anlatan Şems'e bu sefer bir daha dönülmeyecek bir yolculuk görünmekteydi. Birincisinden çok daha şiddetli olan bu ikinci fitneye ne yazık ki Mevlânâ'nın ikinci oğlu Alâeddin Çelebi de karışmıştı. Mevlânâ'nın, küçük oğlu Alâeddin Çelebi'nin âşık olduğu bir kızı Şems ile evlendirmesi, Alâeddin'i Şems'e düşman etmiş ve diğer düşmanları ile de birleştirmişti. Tehlikeyi hisseden Şems, önce olanları sükûnetle karşıladı ise de, daha sonraları bu duruma daha fazla dayanamayarak işi Mevlânâ açtı ve şöyle dedi: "-Bu sefer öyle kaybolacağım ki yeryüzünde izimi kimse bulamayacak." Gerçekten de bir gün Şems ortadan kayboluverdi. Alâeddin Çelebi'nin de başında bulunduğu yedi kişi, Şems'i hücrelerinden çıkararak hançerlemişlerdi. Eflaki'ye göre, Şems bıçak darbesi ile yaralandığı sırada attığı naradan dolayı kendilerinden geçen yedi kişilik suikastçı grup, kendine geldiğinde birkaç damla kandan başka bir şey göremez. Diğer bir rivayete göre ise Şems'in kuyuya atılan cesedi, olayı öğrenen Sultan Veled tarafından çıkartılıp bir bahçeye gömüldüğüdür. Bunun yanında Şems'in öldürülmediği ortalıkta dolaşan dedikodular ve entrikalardan çok rahatsız olarak, nereye gittiğini kimseye söylemeden izini kaybettirdiği de söylenmektedir. Şems'in aniden kaybolması, öldürüldüğü ne dair şayialara inanmayan Mevlânâ'yı çok derinden etkilemiştir. Şems'i bulmak umuduyla iki kez Şam'a gittiyse de, Konya'ya çok üzgün ve bitkin döndü. Şems'i bir türlü unutamayan Mevlânâ, onsuz geçen günlerin ardından, mütevazı bir kuyumcu olan Selahaddin Zerkubi ile tanıştı. Mevlânâ'nın ilmi bakımından herhangi bir birikimi olmayan Selahaddin'le yakın dostluğu da, kimi müridlerin öfkesini çekti. Her ne kadar Şems döneminde olduğu kadar olmasa da fitne ateşi tekrar alevlendi. Mevlânâ daha da ileri giderek oğlu Sultan Veled'e, Selahaddin'in kızı Fatma Hatun'u nikâhlayarak dostluğu akrabalık bağıyla pekiştirdi. Belirli bir ruh olgunluğuna erişen Mevlânâ, Selahaddin Zerkubi'nin 1259'da ölümünden sonra, Abi Türk adı ile anılan Hüsameddin Çelebi ile karşılaşır. Hüsameddin ve Mevlânâ arasında mistik ilişki, Abilerin de Mevleviliğe olan ilgilerini artırmıştır (Kılınç, 2013:19).

3.1.5. Şems'in Şehâdetinden Sonra

Kayıtlardan anlaşıldığına göre Şems'in şahadeti, uzun müddet Mevlânâ'ya duyurulmamıştır. Daha sonraları durumu öğrenen Mevlânâ kendisinden geçmişti. Şemsi öldürdüklerini bir şayia halinde duyuyor, fakat inanmak istemiyordu. “kim dedi ki aşkı coşturup meydana çıkaran ruh öldü. Cibrîl-i Emin keskin hançerle can verdi? Şeytan gibi savaşıla, inatla geberen, Tebrizli Şems öldü sandı”, “kim dedi o edebi diri öldü? Kim dedi, ümit güneşi söndü”. Sultan Veled, Mevlânâ'nın Şems'i aramak üzere Şam'a gittiğini, Şam'da birçok insanın kendisine mürid olduğunu söylemektedir. Şamlılar Âdem peygamberden beri dünyanın böyle bir sevgi görmediğini, Mevlânâ gibi eşsiz bir zatın aradığı Şeyh'in ne derecede büyük bir er olması lâzım geldiğini düşünüp hayran kaldıklarını söyler ve derler ki: “Mevlânâ, Şam'da Şemseddin'i bulamadı amma onun sırrının ay gibi kendi varlığından doğduğunu gördü. Beden bakımından ondan uzağiz amma cansız, bedensiz, ikimiz de bir nuruz. İster onu gör, ister beni. Ey arayan kişi ben oyum, o benim...” Sultan Velede göre Şam'a bir keklik gibi giden Mevlânâ Konya'ya alıcı bir doğan gibi döndü. Katreydi, coşup deniz oldu. Yüceydi, aşkla daha da yüceldi. Aradığı, kendinde göründü. Çalgıcıları çağırıyor, naralar atıyor, feryatlar ederek coştukça coşuyor, aşk denizi köpürüp dalgalanıyordu (Mauguin, 1964: 38) halk bu duruma büsbütün şaşırılmıştı. Bu duruma bu ne coşkunkluk, bu ne biçim delilik diyorlardı. Üstelik herkes de ona uyup genç, ihtiyar zerreler gibi o aşk güneşinin karşısında canla başla oynuyordu. Artık aşk ve âşıklık herkese din olmuştu (Eflaki, 2006:661). Birkaç yıl sonra bir bölük halkla tekrar Şam'a gitti. Kaynaklarda “Biz Şam'ın başı dönmüş, Şeyda âşığıyız, Şam'ın sevdasına can vermişiz, gönül” beytiyle “Rum ülkesinden kalkıp Şam'a koşalım. Tanrı güneşi Tebrizli Şems oradaysa Şam'a kuluz köleyiz biz, ama ne kul, ne köle” manasına gelen beyitlerinden üçüncü defa Şam'a gitmek istediği anlaşılmaktadır (Gölpınarlı,1985:88).

3.1.6. Şems'le Mevlânâ'dan Hangisi, Hangisinden Feyz Almıştır

Tarikat erbabı arasında Şems mi Mevlânâ'yı yetiştirdi, Mevlânâ mı Şems'e mürid oldu, meselesi vardır. Her şeyden önce bu soruyu cevaplamadan önce şunu belirtmek gerekir ki Mevlânâ'nın yolu, şeyhlik ve dervişlik, müridlik ve müridlik yolu değil, aşk yoludur. Bu yolda mürid ve murat, şeyh ve derviş, âşık ve maşuktur. Fakat aşta fâni olan bu âşık ve maşuk, birbirinden ayırt edilemez (Kabaklı,1972:4). Çelebi Hüsameddin'in, Mevlânâ müridi olduğu hakkında şüphe yoktur. Hakikaten Mevlânâ ile Şems arasındaki tefeyyüz, karşılıklıdır. Mevlânâ Şems'i unutmamıştı, unutmuyacaktı. Sultan Veledeinde söylediği gibi Şems'i kendisinde bulmuştu. Fakat kendisini görmek için bir ayna gerekti. Nihayetinde bir gün Şems'in mazharını bulduğunu, onun varlığının aynasında Şems'i yahut kendi hakikati gördüğünü bildirdi. Mevlânâ Celâleddin, kırk dört yıl önce gördüğü Konya'da vefat etti. Şems'ine kavuştu. (17 Aralık 1273, 5 Cemaziyü'l-ahire, H. 672) Dostları o gece ona olan son hizmetlerini gördüler. Ertesi günü feracesine sarılmış olan tabut, evden çıkarıldı. Cenazesi o kadar kalabalıktı ki herkes tabutu taşımak için adeta hücum ediyorlardı. Memurlar, kılıçlarla, sopalarla halkı Bu Durumdan menetmek zorunda kalıyorlardı. Şehirliler, köylüler, başaçık, yalın-ayak tabutu kucaklayabilmek için can atıyorlar, herkes, tabutun önünde, ardında ağlaya ağlaya sürekli dönüp duruyordu. Ana cadde tıka basa insanla dolmuştu, halk, bir kerecik olsun tabuta dokunabilmek için ara yollardan insan sel gibi akıyordu. Bilginler, sûfiler, ahîler, Fûtüvvet erleri, rintler, hükümet ricali ve... Hıristiyanlar, Hıristiyan papazları, Yahudiler ve hahamlar, bütün insanlık, Mevlânâ'yı baş üstünde taşıyordu. Papazlar dinî ayinlerini yapıyorlar, hahamlar, okuyorlardı. Bir aralık ham-ervahlardan biri Hıristiyanları Yahudileri, bu törene karışmadan menetmek istedi. Onlar engellemeye çalışanlara feryat ederek Mevlânâ'nın kendileri için bir güneş gibi dünya'yı aydınlattığını ve onda kendi Mesihlerinin sırrını bulduklarını söylemişlerdir. Bir papaz, gözyaşlarını silerek hıçkırarak bağırdı. “Mevlânâ ekmeğe benzer, ekmekten kaçan aç var mıdır ki?” Evden sabahleyin çıkan tabut, çok yakın olan musalla taşına akşama doğru varabildi. Mevlânâ'nın

vasiyeti üzerine cenaze namazını Sadreddin kıldıracaktı. Sadreddin ileri çıkararak Tabutun önüne geldi, tekbir alır almaz hıçkırıklarla kendinden geçti, yere yığıldı. Bunun üzerine Kadı Sırâceddin ilerledi, namazı kıldırdı. Tabut yine başlar üstündeydi. Nihayet babasının gömülü olduğu yere varıldı. Sultan-al-ulema'nın ve Selâhaddin'in ön tarafında açılan mezara indirilirken güneş de doğuyordu, ufuk kıpkızıldı. Konya, dünyalara sığmayan o dehayı bağrına basmıştı, manevi varlığıysa insanlığın gönlüne gömülmüştü. Kırk gün, Mevlânâ'nın kabrinden adam hiç eksik olmadı (Eflaki, 2006:556).

SONUÇ

Mevlânâ Celâleddin, başta Müslümanlar olmak üzere seçkin kişiliğiyle farklı din ve milletlere mensup kişilerce de saygı görmüş ve sevilmiştir. Düşünceleri insanlar tarafından o derece benimsenmiştir ki, hayat tarzı olarak kabul edilmiştir. Onu bu kadar yücelten sebep duyuş ve düşünüş sahibi insanın varlığında taşıdığı, Yüce Yaratıcının nurunu görebilmesidir. Ona göre bu, insana insan olarak değer vermeye yeterli bir sebeptir. O, insanın maddi ve manevi olarak "en güzel yaratılışa" lâyık olması gerektiğini söyler. "Ya görüdüğün gibi ol, ya da olduğun gibi görün." diyerek riyakârlığa ve sahtekârlığa da asla taviz vermez. Her milletin moral kaynağı, gönül mimarları vardır. Mevlânâ Celâleddin Rûmî de bizim gönül mimarlarımızdandır. Onun aydınlık düşünceleri sadece yaşadığı zamanı değil, yedi yüz yıldır bütün insanlığı aydınlatmıştır ve aydınlatmaya devam edecektir. Çünkü "birlik, beraberlik, sevgi, saygı ve hoşgörü" su gibi, ekmek gibi, hava gibi bütün insanlık için her zaman gereklidir. İnsanlık, bu değerlere sahip çıktığı müddetçe huzur içinde yaşama imkânı bulacaktır Mevlânâ, sadece kendisi için yaşamamıştır. Aldığı eğitimin ve yetiştirme tarzının bir gereği olarak büyük bir sorumluluk örneği göstermiş ve toplumun ahlaki gelişiminden kendisini sorumlu tutmuştur. Bu yolda da hocası Şemsi Tebrizinin çok büyük tesiri altında kalmış ve hizmetlerde bulunmuştur. Ona göre toplum içinde yaşayan her insanın böyle bir vazifesi vardır. Ruhun ve beden, söz ve ses coşkunluğu içinde Allah'a teslim olduğu vecd hâli, zamanla bir sema kültürü olarak ortaya çıkmıştır. Onun bütün düşünceleri daha kendisi yaşarken sanat ve kültür okulu haline gelmiş, bu yönüyle her geçen gün önemini artırarak devam etmektedir. Horasan diyarından başlayıp, Konya'da sona eren uzun yürüyüş sırasında oldukları, öğrendikleri, gördükleri, konuştukları, yaşadıkları ile kazandığı bütün birikimlerin meyvesi olan yüce düşünceleri, bütün insanlığa huzur kaynağı ve yaşama sevinci olmuştur. Elbette ki Mevlânâ'yı, Mevlânâ yapan Şems olmuştur. Mevlânâ'nın nazarında Şems-i Tebrizi bütün varlığın sırrıydı. Mevlânâ ile şems arasındaki tefeyyüz, karşılıklıdır. Mevlânâ'nın yolu, aşk yoludur. Bu yolda mürit ve murat, şeyh ve derviş, âşık ve maşuktur. Mevlânâ ile Şems-i Tebrizi arasındaki fâni olan bu âşık ve maşuk, birbirinden ayırt edilemez. İçinde bulunduğumuz çağda insanlık Mevlânâ ve Şems-i Tebrizi gibi abidevi şahsiyetlerin öğretilerine muhtaçtır. Aynı bedende vucut bulan bu güzide mimarlarımızın insanlığa bırakmış olduğu düsturlara insanlığın birlik ve beraberliği için sahip çıkmalıyız ki tüm dünyaya barış gelebilsin. Bu durumda sadece Türk İslam âlemine değil tüm insanlığa görev düşmektedir. İnsanları hoşgörüye ve kardeşliğe çağıran ünlü bir tasavvuf âlimi olan Mevlâna Mektubat, Fihimafih, Divanı Kebir ve Mesnevi gibi eserleriyle insanlara güzelliği anlatmıştır. Özellikle Mesnevi Dünya'nın birçok yerinde okutulmuş ve en çok çevirisi yapılan eserlerden biri olmuştur. "Gel gel yine gel, ne olursan ol yine gel. Yüz kere eğer tövbeni kırsan yine gel" dizeleriyle, insanları dil, din, ırk, mezhep ayrımı gözetmeden, kardeş olmaya, barışa ve hoşgörüye çağıran Mevlânâ XIII. yüzyılda yaşamış olmasına rağmen eserleri ve düşünceleri çağları aşmış merhameti ve karşılıksız olan insan sevgisiyle sadece İslam âlemini değil, diğer dinlerdeki insanları da kendine hayran bıraktırmıştır. Öyle ki bugün Batılı birçok entelektüel ve sanatçı onun eserlerinden faydalanmaktadır. Örneğin, Polanyanın en büyük besteci olarak kabul edilen Szmanowski Mevlânâ'nın bir şiirinden esinlenerek bestelediği "3. Senfoni"si 15. Uluslararası İstanbul Festivalinde seslendirilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/19

KAYNAKÇA

- Akdağ, Mustafa. (1974), *Türkiye 'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi*, Cilt-I,Cem Yayınevi, İstanbul.
- Banarlı, Nihat Sami .(2001), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, MEB Yayınları.
- Barkan, Ömer Lütfi.(1974), “Kolonizatör Türk Dervişleri”, *Vakıflar Dergisi*, S.II., İstanbul.
- Bayur, Hikmet.(1946), *Hindistan Tarihi*, Türk Tarih kurumu Basımevi, Ankara.
- Bozkurt, Turan.(2011), *Anadolu Müslümanları Gönül Sultanı Mevlânâ*, Halk Kitabevi, İstanbul.
- Can, Şefik.(2008), *Mevlânâ ile Bir Ömür*, Sufi Kitap, İstanbul 1995.
- Cebecioğlu, Ethem.(1991), *Hacı Bayram Veli*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Eflaki, Ahmed.(2006), *Ariflerin Menkabeleri*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Elitez, Ziya.(2004),*Mevlanadan Altın Öğütler*, Kozmik Kitaplar, İstanbul.
- Erkan, Arif. (Tarihsiz), *İslâm Dîni Açısından Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul.
- Fürûzanfer, B.(1986), (Çev. Feridun Nafiz Uzluk), *Mevlânâ Celâleddin*, İstanbul.
- Gölpınarlı, Abdulkadir.(1969), *100 Soruda Türkiye 'de Mezhepler ve Tarikatlar*, İstanbul.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (1985), *Mevlânâ Celâleddin Hayatı, Felsefesi, Eserleri, eserlerinden seçmeler*, İnkilap Yayınevi, İstanbul.
- Gölpınarlı, Abdülbâki.(1983), *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, (İkinci baskı), (İnkılâp ve Aka kitapevleri, İstanbul.
- Gündüz, İrfan,(1989). *Osmanlılarda Devlet-Tekke İlişkileri*, Seha Neşriyat, İstanbul.
- Hûri, Sôfi. (1964), “ Garp Tefekkür Âleminde İslamiyet'in Tesiri ve Hz. Mevlânâ”, *Türk Yurdu Dergisi*, C.3, Mevlânâ Özel Sayısı, s.61-65.
- İzmirli, İsmail Hakkı. (1973), (Sad. Süleyman Hayri Bolay), *İslâm Mütefekkirleri İle Garp Mütefekkirleri Arasında Mukayese*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Kabaklı, Ahmet.(1972), *Mevlânâ*, Tokar Yayınları, İstanbul.
- Kara, Mustafa.(1985), *Tasavvufî Hayat*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Keklik, Nihat.(1986), *Türkler ve Felsefe (Türk-İslâm Felsefesi)*, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul.
- Keleş, Fevzi. “Belhten Konyaya Akan Yıldız, Beşinci Mevsim Dergisi”, Özel FezaLiseleri Yayın Organı, S.2,s.3-5
- Kılınç, Tekin.(2013), *Mevlânâ 'dan Torunlarına Yol Rehberi*, Gülnesli yayınları, İstanbul.
- Köprülü, Fuat.(1976), *Türk Edebiyatında ilk mutasavvıflar*, DİB yayınları, Ankara.
- Kuds, Saide.(2015), *Mevlânâ Celâleddin-i Rumi'nin Hareminden Kimya Hatun*,(Çev. Veysel Başçı),Sonsuz Kitap, İstanbul.
- Mauguin, B.(1964), “Mevlevî Müziği Teksif Müziği”, *Türk Yurdu Dergisi*, C.3, Mevlânâ Özel Sayısı.
- Özdemir, Gazi.(2010), *Mevlânâ'dan Geriye Kalanlar*, Neden Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Taneri, Aydın.(1997), *Mevlânâ Ailesinde Türk Milleti ve Devleti Fikri*, Ocak Yayınları, İstanbul.

-
- Turan, Osman.(1971), *Selçuklular ve İslâmiyet*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul.
- Türk Klâsikleri-2. (1985), *Mevlânâ Celâleddin-i Rumî*, Serhad Yayınları, İstanbul.
- Usluer, Fatih.(2009), *Hurufîlik İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Ünal, Tahsin. (1977), *Türk'ün Sosyo Ekonomik Tarihi*, Emel Yayınları, Ankara.